שער הכוונות — דרושי תפילת ערבית

דרוש א':

בתפילת ערבית ובתחילה אכתוב המנהגים אשר בתפלת ערבית המזמורים שנהגו לומר קודם תפלת ערבית לא היה נוהג מורי ז"ל לומר שום מזמור כלל זולתי ג' פסוקים אלו והם ה' צבאות עמנו משגב כו' ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך. ה' הושיעה המלך כו' ואח"כ אומר קדיש וברכו ותפלת ערבית וכן בליל מ"ש לא היה נוהג לומר אלפא ביתא ואותם המזמו' כלל ובענין הצדקה אין צורך לתת קודם תפלת ערבית כמו בשחרית יען שעתה הוא זמן דיני' קשים. גם ענין הנ"ל בתפלת המנחה והוא ליזהר לאסור ולחבק שתי ידיו זו ע"ג זו וכן לסגור ולעצום עיניו בעת התפלה כל זה צריך לעשותו גם בתפילת ערבית. אבל כאן יש יתרון אחר והוא כי עתה בתפלת ערבית צריך לעשות ב' דברים אלו משע' שמתחיל אשר בדברו מעריב ערבים כו' עד תשלום כל העמידה כול' וטעם הדבר נתבאר שם בתפלת שחרית בדרושים הנז' אשר שם וע"ש הטיב:

תפלת ערבית איננה כתפלת המנחה כי תפלת המנחה היא דינא קשי' כנ"ל במקומה ולכן עיקרה היא העמידה אשר היא בעולם האצילות אבל תפלת ערבית היא דינא רפיא ולכן אנו אומרים פה יחוד ק"ש עם ברכותיה אשר ה"ס היכלי עולם הבריאה כנודע אבל איננה דומה לת"ש כי אז שהיה בקר והיה החסד מתעורר בו היה בנו כח ויכולת להעלות ד' עולמות מן העשיה עד האצילות ולכן נסדרו אותם הארבע סדרים של הקרבנות והזמירות והיוצר והעמידה כנ"ל במקומו באורך אבל עתה בערבית כיון שהוא דין אין בנו כח רק להעלות היכלי הבריאה בלבד שהוא עולם העליון מכולם ואין בו קלי' ואלו היה דינא קשיא לא היינו מעלי' אפי' היכלי הבריאה אבל כיון שהיא דינא רפיא אנו יכולים להעלותם ועכ"ז אין אנו מזכירין מהם רק היכלי הרחמים בלבד כמש"ת:

ונבאר תחלה ענין ההיכלות אלו מה ענינם ואח"כ נחזור אל ענייננו דע כי הנה בכל עולם ועולם מד' עולמות אבי"ע יש בו ה' פרצו' שהם א"א ואו"א וזו"ן וכל אחד מהם כולל ז' היכלות, שבו כלולין י"ס שבו, והנה ז"א שבבריאה יש לו ז' היכלין דכורין הכוללים י"ס ואלו הם ההיכלות של תפלת יוצר בתפלת שחרית כנ"ל במקומו. אבל גם היכלי הנוק' נכללין אז עמהם אבל אלו ההיכלות של יוצר דערבית הם ז' היכלות נוקבין דז"א דבריאה. ודע כי אלו ז' היכלי ז"א וז' היכלי נוק' דבריאה הם נק' שבע נערות אסתר לפי שכולם הם בחי' היכלין נוקבין בערך ההיכלות דאו"א שהם דכורין והם נק' שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך כו' משום דמסרסין גרמייהו מן הזווג בימי החול ואינם נפתחים אלא ביוצר דשבת כמשי"ת בע"ה וע"ש. ועתה נבאר פרטן הנה ברכת מעריב ערבים היא בהיכל לבנת הספיר של הנקבה כנז' ונודע כי ההיכל זה הוא בחי' יסוד כנז' בתפלת יוצר דשחרית וזמ"ש בברכה זו המבדיל בין יום ובין לילה כי הוא בחי' הרקיע שהוא היסוד המבדיל בין מים למים וזמ"ש ה' צבאות שמו' ה' הוא יסוד הכולל נו"ה עמו הנקרא צבאות:

ברכת אהבת עולם היא בהיכל אהבה דנוק' דבריאה כי גם זה הוא היכל רחמים כמו היסוד אבל שאר ההיכלות לא נזכרו פה כוונת יחוד הק"ש דערבי' היא ממש ע"ד הק"ש דשחרי' וכבר נתבאר שם ג' חלוקים שיש ביניהם וכוונת רמ"ח תיבותיה ה"ס רמ"ח איברי ז"א דאצילות שיורדין למטה ומצטיירין בהיכל אהבה דנוק' דז"א דבריאה ע"ד מה שנתבאר בהיכל אהבה דדכור' דז"א דבריאה דיוצר דשחרית:

אמת ואמונה הוא בהיכל הרצון דנוקבא דבריאה ולכן צ"ל אמת ואמונה כי אמונה היא מדת לילה אבל ביום צריך להזכיר מדת יום ולכן א"א אמת ויציב שהוא בהיכל הרצון דדכו' דז"א דבריאה. גם לטעם זה בבקר אומרים יוצר אור ובלילה מעריב ערבים זה אור וזה חושך דכור' ונוק' כנודע:

השכיבנו אבינו כו' הוא בהיכל ק"ק נוק' דבריאה והוא הנק' מטתו שלשלמה אשר שם נעשה הזווג של תפלת ערבית וכאן ה"ס השכיבה על המטה שה"ס הזווג והענין הוא כי ביום אנו מעלי' את הנוק' בעולם האצילות ושם תזדווג עם ז"א בעלה ולכן אין אנו אומרים אז ברכת השכיבנו אמנם פ' ה' שפתי תפתח הוא בחי' היכל ק"ק דדכורא דבריאה והוא מתדבק ונקשר יחד עם העולם האצילות ועליו ארז"ל דכגאולה אריכתא דמיא ולכן פסוק זה נאמר מעומד כי כל ענייני הדכורא הם בעמיד'. אבל ברכת השכיבנו היא בהיכל ק"ק דנוק' דבריאה ולכן היא אין בה עמידה כי כל ענייני הנוק' הם מיושב כנז' בזו' והנה עתה יורד ז"א בהיכל הזה ושם מזדווג עם הנקב'. אבל דע כי ביום הזווג הוא עם ז"א עצמו אבל עתה בלילה אין הזווג רק בבחי' היסוד לבדו שיורד בהיכל הזה והוא לבדו המזדווג עמה:

ועתה אבאר שינוי א' שיש בענין הזווגים של חול ושבת ובו ית' ביאור הברכה זו של השכיבנו דע כי בתפלת ערבי' אין ז"א מזדווג עם הנוק' רק היסוד בלבד והוא היורד בהיכל קה"ק דנוק' דבריאה ושם מזדווג עם הנוק' אחור באחור ומן הזווג הזה נבראים נשמות של בני אדם הנולדים מן זווג תחתון הנעשה קודם חצות לילה ואחר ח"ל הזווג העליון הוא דז"א עצמו הנק' ת"ת ומן הזווג ההוא נבראים מלאכים חדשים כנז' בפ' פקודי. ולכן נאסר לעמי הארץ הזווג התחתון קודם חצות לילה והותר להם אחר ח"ל לפי שאז מתגלה הארה גדולה כיון שהוא זווג לברא מלאכים כנז' ובזווג דתפל' שחרית דחול הוא זווג זו"ן אפין באפין להוציא נשמות בני אדם אבל בשבת אחר חצות לילה יש יכולת בזווג עליון ההוא אפילו להוציא נשמות בני אדם שהם יותר מעולים מהמלאכים כנודע וגם אז הם זו"ן בזווג פנים בפנים ועתה נבאר ברכת השכיבנו כי הנה זווג זה ושכיבה זו היא אין בה זווג לצורך המלאכים לכן נקרא אבינו כי הוא לצורך נשמותינו התחתונים ולפי שהזווג הזה נעשה ע"י היסוד בלבד כנזכר לכן אמר לשלום שהוא היסוד וכנגד מה שהוא אחר היסוד אמר והעמידנו מלכנו לחיים טובים ולשלום. כי הת"ת עצמו הוא המתגלה ומזדווג עם הנקבה ומביא עמו המשך חיי הבינה הנקרא חיים טובים, וכנגד היסוד אמר ולשלום, נמצא כי לחיים טובים ולשלום הם הת"ת והיסוד, ולפי שהזווג הזה הוא לצורך בריאת נשמות מלאכים לכן אמר מלכנו כי אין מלך בלתי חיילות שהם המלאכים ויען שאחר חצות הוא זמן הקימה מן המטה אמר והעמידנו:

וענין ברכת אבות של העמידה שמעתי ממורי ז"ל שהוא באצילות ותכוין בה כי הנה בק"ש של ערבית נכנסו ו"ק דמוחין דגדלות דמצד אימא כנ"ל ועתה בברכת אבות נכנסין ו"ק דמו' דגדלות דמצד אבא אבל ג"ר דמוחין דגדלות בין מצד אבא בין מצד אימא אינן נכנסין כלל בתפלת ערבית והנה אעפ"י שלעיל בברכת אבות דשחרית ביארנו כי אין הו"ק דמוחין דאבא נכנסין עד שכבר נגמרו ליכנס ג"ר דמוחין דאימא והטעם הוא כי שם כיון שעתידין לכנס לכן נכנסין כל המוחין דאימא יחד אבל עתה שאינן נכנסין ג"ר דמוחין דאימא כלל לכן נכנסין ו"ק דמוחין דאבא אעפ"י שהם לא נכנסו ונמצא כי יש שינוי

בין ברכת אבות דשחרית ובין ברכת אבות דערבית וצריך כוונה אחרת בברכת אבות דערבית שלא ע"ד אותה דשחרית ועדיין לא זכיתי לשומעה מפי מורו"ל:

מנהגים בענין שכיבת הלילה. הנה בתחלת הלילה ישכב על צד שמאל כנז' בהרמב"ם ז"ל. ואחר ח"ל אם ירצה לישן יתהפך על צד ימינו ומועיל מאד לבטל כחות החיצונים עוד דע כי לילה לאו זמן ציצית הוא כנז' בגמרא. אמנם אין זה אלא בטלית גדולה שמתעטפין בו בשע' התפלה והטעם הוא במה שנת' אצלנו בדרושי הציצית כי הטלית והציציות הוא בחי' אוה"מ הנמשך מצד אימא עלאה אל ז"א הנק' מדת יום אבל נוק' דז"א הנקרא מדת לילה כי אז זמן שליטתה אין לה בחינת אור מקיף משם אבל הטלית קטן כבר נתבאר כי בחינתו הוא מבחינת זמן הקטנות שאז הז"א הוא בבחינת העיבור דתלת כלילן בתלת ולכן נוהג אפילו בלילה לפי שבלילה הז"א ישן בסוד העיבור שחוזר להתעבר בתוך אימא עיל' בסוד ג' דקטנות ובחי' זו אינה מתבטל אפילו בלילה כי דוקא טלית דבחי' הגדלות הוא שנפסק ומתבטל בלילה. אבל ציצית דזמן ג' כלילן בג' אינו מתבטל כלל לעולם אפילו בלילה. ולכן צריך ליזהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה וישכב עמו בלילה ויועיל מאד לבטל כחו' החיצו' ואין מן שצריך להסיר אותו מעליו אלא בכניסתו לבית המרחץ וראי' לדבר ממה שאמרו בגמרא מנחות שכשנכנס דוד למרחץ וראה עצמו ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות עד שנסתכל במילה כו' ואם בהיותו ישן היה מסיר ציצית קטן א"כ למה לא היה מצטער בכל לילה שהיה נשאר בלי שום מצוה אלא ודאי שאין זמן שיהיה פטור מן הציצית קטן אלא דווקא במרחץ. גם דע כי בחצות לילה הראשונה אין ראוי לומר כלל שום סליחות ולא להזכיר י"ג מדות דויעבר זולתי בליל יום הכפורים וענין הסליחות שאומרים בלילי חדש אלול יתבאר במקומו גבי תפלת ר"ה גם אין ראוי לומר שום קינה ולא לעורר שום בכיה על חורבן הבית רק אחר חצות כנזכר בזוהר פעמים רבות פ' ויקהל כי בחצות הלילה אז מתעוררת הבכיה למעלה על חורבן ב"ה ואז זמנה האמיתית גם צריך ליזהר מאד האדם שלא להזכיר בפיו שם סמאל וז"ם ושם אלקים אחרים לא תזכירו ובפרט בלילה שאז הוא זמן שליטתו וממשלתו. ולא עוד אלא שגם הוא אסור להזכיר מעין דברים אלו כגון אלו בני אדם הרגילים לומר בלשון לעז איל דיאב'לו וכיוצא בדברים אלו אין להזכירם כלל לפי שגם השדים הם בחלקו ומתגבר כח כשמזכירין אותם ופעם א' הייתי עם בני אדם בלילה ובתוך הדבריאה שהייתי מדבר עמהם הזכרתי שם סמאל ואח"כ בבקר הלכתי לבית מורי ז"ל ונסתכל בי וא"ל הרי בלילה שעבר' עברת על לאו ושם אלקים אחרים לא תזכירו והזהר כל ימיך שלא תזכרנו לא שמו ממש ולא כיוצא בו ובפרט בלילה שאז ניתן לו כח להתגבר עליך ועל אחרים בסבתך אם תזכיר שמו ועי' בשער הפסוקי' בפסוק זה ושם כו':

דרוש ב':

דע כי בזוהר חיי שרה אמר גבי ההוא גברא דאתא למשאל מן רשב"י ע"ה ענין התפלות וא"ל כי בתפלת שחרית הוי ימינו תחבקני ובתפלת המנחה הוי שמאלו תח' לראשי. ובתפלת ערבית אתייהיבת אתתא בין דרועי מלכא. וביאור הענין הוא כי בתפלת שחרית הוא זווג יעקב ברחל. אבל אין זווג ללאה אבל יש שם בחי' ימינו תחבקני הוא בחי' החסד המעורר האהבה ואח"כ בתפלת המנחה אז לאה אתמר בה שמאלו תחת לראשי ובתפלת ערבית אז אתייהיבת לאה בין ב' דרועין דמלכא ואז ז"א מזדווג ממש עם לאה. וז"ס פסוק ויהי בבקר והנה היא לאה. וז"ס תפלת ערבית רשות כי ע"י ב' תפלות שחרית ומנחה כבר אתייהיבת לאה בין דרועי מלכא והזווג מוכן מעצמו אמנם אחר החורבן בזמן הגלות עשאוה חובה והטעם הוא כי רחל אע"פ שיש בה ה"ג ודינים הנה היא עומדות באחורי נ"ה דז"א אשר בתוכה יש חסדים מגולים ומאירי' וממתקי' הגבורות שבראש רחל כי ז"ס מ"ש בזהר תצוה דדינים דנוק' נייחין ברישא כו' כמבואר אצלינו אבל לאה היא דינא קשיא לפי שמקומ' באחורי רישא דז"א עד החזה שכל החסדים אשר שם הם סתומי' ואינן מאירי' ולא עוד אלא שגם השעה גורמת כי בלילה הדיני' מתגברין כנודע לכן קבעוה חובה להתפלל ערבית כדי לגרום לז"א להזדווג עם לאה למתק הגבו' אשר בה ע"י החסדים שנותן בה כנז' באד"ר כי ענין הזווג הוא ה' חסדים דיהיב בה דכורא לבסמא ה"ג שבה. ואמנם בתחילת הלילה בתפלת ערבית עדיין לאה שיעור אתפשטותא אינו אלא עד החזה דז"א וא"כ היסוד דז"א הוא למטה משיעורה ואינו יכול להזדווג עמה. אבל הענין הוא כי כשהגדיל ז"א עלה שליש ראשון דיסוד שלו ונתחבר עם הת"ת שבו וממנו נגדל הת"ת דז"א כנודע ועי"ז השליש דיסוד שעלה לת"ת הוא מזדווג עם לאה. ואמנם אחר חצות לילה אז לאה מתפשט' עד סיום כל קומת ז"א בסיום רגליו והם שוים כחדא והשואה זו היא בסוף הלילה ואז כשמשחיר השחר אז הוא מזדווג עמה כנז' בזוהר בראשי' דף אמנם כפי התפשטו' לאה למטה כך שיעור דחיית רחל למטה שהיא נדחית מעט מעט למטה ונעשית בסו' נקודה ויורדת אל הבריאה לתת מזון לנערותיה אשר שם. וז"ס הפסוק ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחוק לנערותיה ושאר חלקים של רחל מתחבר' עם לאה ונכללו' יחד ומתארך פרצו' לאה עד למטה כנז':

והואיל ואתא לידן נבאר ענין התרדמה והנסירה של הנקבה כי הכל ענין א' בנסירת לאה ורחל כי שתיהם עומדו' באחוריו כנודע. הנה הכתוב אומר ויפל ה' אלקים תרדמה כו' והענין הוא שאחר שבאו המוחין ונכנסו תוך ז"א בהיותם מלובשי' תוך נה"י דתבונה ועי"כ נגדל ז"א הנקרא אדם וכאשר רצה להגדיל גם את נוקב' שהיתה בסוד נקודה קטנה מאחורי צלעותיו אז מה עשה הפיל תרדמה על ז"א וענין התרדמה הוא שהמוחין שנכנסו בו חזרו להסתלק ממנו כי הם חיותו ונשאר ישן ונרדם ואח"ך נכנסו מאחוריו אל תוך הנקבות ובתחילה יורדין תוך לאה ואח"ך מתפשטין עד תוך רחל וכל זה שלא ע"י ז"א ועי"כ נכללות יחד לאה ורחל ונעשות פרצוף אחד בכל אחורי ז"א וננסרה מאחוריו. וזה שאמר הכתוב ויקח אחת מצלעותיו פי' שנסרה ואח"ך ויביאה אל האדם כי בתחילה בהיותה דבוקה באחוריו קודם הנסירה היה חלק אור המוחין שבתוך ז"א הראוי להגדיל הנקב' נכנס תחילה תוך ז"א ואח"ך יוצא האור מתוכו דרך נקב אחורי החזה לחוץ ובונה הכלים של הנוק' והיתה היא צריכה לקבל ולינק ממנו ולכן לא יכלה להגדיל לגמרי ולכן באה הנסירה והוא שהמוחין ההם נתנם ה' אלקים שהם או"א אל הנקבה עצמה שלא ע"י ז"א כנז' ועי"כ נגדלו עוד הכלים שלה ונעשית פרצוף שלם שלא ע"י ז"א ואחר שנגדלה ויביאה אל האדם פב"פ ונזדווגו יחד וא"ת והרי כיון שנסתלקו המוחין ממנו ונתנו לנוק' איך מזדווג עמה אך הענין הוא כי אותם המוחין הראשונים שהיו לו ע"י הנה"י דתבונ' הם הם שנסתלקו ממנו ונתנו לנוק' ואמנם אז עלה הוא יותר למעלה ונכנסו בו מוחין אחרים חדשים יותר מעולים והם מן הנה"י דאו"א עלאין הנקרא חו"ב ונמצא שע"י הדורמיטא משיג מעלה יתירה וכאשר מזדווג אח"ך עמה הוא בכח המוחין החדשי' היותר מעולים כנזכר וזכור ואל תשכח זה ולא תחשוב שבעת הדורמיטא נשאר ז"א בלי מוחין ומצאתי בקונטרס אדם א' כי אז בעת הנסיר' המשיכ' אימא אל הנוק' דז"א עשרה חסדים שהם הויות דע"ב דיודין כי חסד בגי' ע"ב: